

■ درس چهاردهم:

راز زندگی

■ اهداف

- ۱ آشنایی با نمونه‌ای فاخر از شعر نو؛
- ۲ تقویت روحیه مثبت اندیشی و علاقه دانش‌آموزان به زیبایی‌های زندگی؛
- ۳ آشنایی دانش‌آموزان با مناظره؛
- ۴ تقویت درک فلسفه زندگی؛
- ۵ آشنایی با جاندار پنداری (جان بخشی، تشخیص)؛
- ۶ تقویت عزت نفس در دانش‌آموزان.

■ آموزش

جلسه اول	
آموزش درس	۴۰ دقیقه
درک مطلب	۱۰ دقیقه

روش‌های پیشنهادی تدریس

۱ دکلمه خوانی؛

۲ گردش علمی؛

۳ ایفای نقش.

■ روش کاربردی «ایفای نقش» در کلاس :

ایفای نقش روشی است که می‌تواند برای تجسم عینی موضوعات و درس‌هایی که برای نمایش مناسب باشند به کار رود. در این روش فرد یا افرادی از دانش‌آموزان موضوعی را به صورت نمایشی کوتاه اجرا می‌کنند. از ویژگی‌های این روش این است که مشاهده‌کنندگان با عملیات نمایش و ایفاگران نقش، ارتباط عاطفی برقرار می‌کنند، با هیجان، عملیات نمایشی را می‌بینند و خود را در صحنه احساس می‌کنند. چون تمام حواس دانش‌آموزان برای مشاهده نمایش به کار گرفته می‌شود، عمل یادگیری نیز انجام می‌گیرد.

■ مراحل اجرا :

۱ گروهی برای اجرای نمایشنامه داوطلب می‌شوند.

۲ دانش‌آموزان بر اساس ذوق و علاقه خود نقش مورد نظر را انتخاب می‌کنند.

۳ معلم، برنامه‌ریزی، مدیریت اجرایی عملیات و برنامه نمایشی ایفاگران نقش را بر عهده می‌گیرد.

۴ گروه مشاهده‌گر، که بقیه دانش‌آموزان کلاس‌اند، می‌توانند در جریان یا در پایان نمایش، پیرامون عملیات و موضوع درسی نمایش نظر خود را بیان کنند.

نکات مهم درس

■ پیام شعر، درک مفهوم فلسفه زندگی است.

■ شعر «راز زندگی» با انتخاب مناسب شخصیت‌ها و گفت‌وگو از زبان آنها، فلسفه زیستن را به گونه‌ای زیبا به دانش‌آموزان می‌آموزد. آنچه شعر را زیباتر می‌سازد روانی زبان آن است. استفاده از آرایه تناسب در جای جای شعر، توصیف زندگی از زبان گل، ذکر ضرب‌المثل در دل شعر و اشاره گل به فلسفه زندگی، به شعر ارزش و اعتبار ویژه‌ای بخشیده است.

■ این درس در فصل «آداب زندگی» آمده است و زیبا زیستن و با دیدی زیبا به زندگی نگرستن را آموزش می‌دهد، بنابراین باید در جهت تحقق اهداف فصل یعنی بهره‌گیری از فرصت‌ها برای زندگی شاداب، متعالی، رو به رشد، فعال و پرشور، تبیین و تحلیل شود.

- زبان شعر، روان، ساده، عمیق و تأثیرگذار است و با بهره‌گیری از طبیعت که همواره مظهر زیبایی است، امید به زندگی را در دانش‌آموزان می‌پروراند.
- از آن جایی که شاعر، نظر خواننده را نیز در مورد راز زندگی جویا می‌شود و فضای عمومی شعر سرشار از احساسی عاطفی و لطیف است، به خوبی در ذهن مخاطب جای می‌گیرد.
- شعر در قالب نو سروده شده و از نمونه‌های موفق شعر نیمایی است. وزن و آهنگ زیبا و دلشین شعر نیز بر جذابیت آن افزوده است.
- زبان شعر، امروزی و در نهایت سلامت و روانی است و بهره‌گیری از کنایه، اصطلاحات و ضرب‌المثل، بر تأثیرگذاری آن افزوده است.
- با توجه به توصیف فرهنگ دینی به تفکر و ژرف‌نگری در پدیده‌ها، این درس دانش‌آموزان را به تفکر و تأمل در «زندگی» سوق می‌دهد.
- شایسته است معلم با اشاره به نزول باران، سرسبزی و زنده شدن زمین‌های خشک و مرده به موضوع شکفتن اشاره کند.
- بهار به سبب آنکه این تغییر و تحول را به‌خوبی نشان می‌دهد، فرصت بی‌نظیری برای درک و فهم حقیقت زندگی است، بنابراین با بردن دانش‌آموزان به درون طبیعت و گردشگری در آن، این فرصت را به آنان بدهیم تا با حقیقت زندگی آشنا شوند.
- همچنین معلمان می‌توانند با تبیین درست مفاهیم زندگی و فلسفه و هدف آن، دانش‌آموزان را به گونه‌ای پروراند که همواره از طبیعت درس‌های گوناگونی بگیرند و در آینده گرفتار غفلت نشوند.
- حقیقت زندگی انسان و هدف از خلقت او، محدود در همین دنیا نیست. دنیا برای آخرت آفریده شده است. دنیا «محل تجارت»، «مزرعه آخرت» و «محل آزمایش» است. خداوند انسان را آفرید و او را راهنمایی کرد تا بتواند به کمال دست یابد.

توجه:

- توجه به کاربرد تناسب (مراعات نظیر) و استفاده از واژه‌های غنچه، گل، شکفتن، سبز و باغچه نیز نکته دیگری در متن درس است.

تناسب: تناسب آوردن واژه‌هایی از یک مجموعه است که با هم تناسب دارند. این تناسب می‌تواند از نظر جنس، نوع، مکان، زمان، همراهی و ... باشد و به آن «مراعات نظیر» نیز می‌گویند. این آرایه موجب تکاپوی ذهن می‌شود.

- در این شعر آرایه «تشخیص» یا «جان بخشی» به کار گرفته شده است. برای نمونه: (غنچه با دل گرفته گفت) و (گل به خنده گفت) و (گل به راز زندگی اشاره کرده است) ...
- در این درس مناظره زیبای غنچه و گل به چشم می خورد.

جلسه دوم	
دانش ادبی	۲۰ دقیقه
فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۳۰ دقیقه

دانش ادبی

- آرایه تشخیص (جان بخشی، شخصیت بخشی): هر گاه در نوشته به اشیای بی جان یا حتی جاندار غیر انسان، جان و روح و صفت انسانی ببخشیم، به این آرایه، جان بخشی می‌گوییم. مثال: ابرها گریستند.

مثال دیگر از قیصر امین پور:

«آسمان تعطیل است

بادها بیکارند

ابرها خشک و خیس

حق حق گریه خود را خوردند.»

- شخصیت بخشی، تشخیص یا جان بخشی، جان بخشیدن به سایر اشیا و مفاهیم است. به عبارت دیگر هرگاه حالات و رفتار انسان را به سایر پدیده‌های خلقت نسبت دهند، آرایه تشخیص به کار برده‌اند. مثال:

ساعت دیواری نفس‌های آخر را می‌کشد، باید باتری‌اش را عوض کنم ...

می‌برد لذت از نوازش آب ساحل بی خیال خواب آلود

نوازش کردن به آب ولذت بردن و بی خیال و خواب‌آلود بودن به ساحل نسبت داده شده است.

یکی قطره باران ز ابری چکید خجل شد چو پهنای دریا بدید

خجالت کشیدن و دیدن به قطره آب نسبت داده شده است.

- مناظره: مناظره، مکالمه و گفتگویی است دو طرفه که هر طرف با آوردن دلیل و ارائه

نظرات خود سعی می‌کند برتری خویش را بر دیگری به اثبات رساند. شعر «نکوهش بیجا» از پروین اعتصامی نمونه‌ای زیبا از یک مناظره است :

نکوهش بیجا

سیر، یک روز طعنه زد به پیاز	که تو مسکین، چه قدر بد بویی
گفت، از عیب خویش بی‌خبری	زان ره از خلق، عیب می‌جویی
گفتن از زشت‌رویِ دگران	نشود باعث نکورویی
تو گمان می‌کنی که شاخ گلی	به صف سرو و لاله می‌روی
یا که همبوی مشک تاتاری	یا ز ازهار باغ مینویی
خوشتن، بی سبب بزرگ مکن	تو هم از ساکنان این کویی
ره ما گر کج است و ناهموار	تو خود این ره چگونه می‌پویی
در خود آن به که نیک‌تر نگری	اول آن به که عیب خودگویی
ما زبونیم و شوخ جامه و پست	تو چرا شوخ تن نمی‌شویی؟

فعالیت‌های نوشتاری (۱): املا و دانش ادبی

■ فعالیت شماره ۳: برای اطلاعات بیشتر در مورد مبالغه به صفحه ۸۲ این کتاب مراجعه کنید.

جلسه سوم	
بخوان و بیندیش	۵۰ دقیقه

■ نکاتی پیرامون بخوان و بیندیش پیاده و سواره

روش پیشنهادی تدریس: روش ایفای نقش، قصه‌گویی و نمایش خلاق
 هنگامی که با یکدیگر همکاری می‌کنیم، از نوعی انرژی جمعی برخوردار می‌شویم، که به آن «هم افزایی» گفته می‌شود. طراحی الگوهای آموزش گروهی (فعالیت محور) نیز به همین منظور است که از پدیده «اجتماعات یادگیری» بهتر استفاده کنیم.

در تعریف نقش آمده است، «نقش» شیوه منحصر به فرد و ویژه‌ای است که شخص در برخورد با دیگران به آن خو می‌گیرد و از خود نشان می‌دهد و در حوزه آموزش و پرورش به اجرای گفتاری

(خواندن) و نمایشی بخش‌هایی از یک متن درسی گفته می‌شود تا دانش‌آموزان، آن را برای دیگران بیان کنند و به تصویر بکشند.

برای اجرای این روش، دانش‌آموز خود را به جای فردی دیگر می‌گذارد و تا آنجا که ممکن است، تفکر و احساسات او را تجربه می‌کند و می‌کوشد نقش‌های مختلف را تشخیص دهد و در مورد رفتار خود و دیگران بر حسب نقش‌ها بیندیشد. آموزش این مفهوم پیش از استفاده از این الگو، می‌تواند برای دانش‌آموزان سودمند باشد.

معمولاً روان‌خوانی‌ها، حکایت‌ها و برخی از درس‌های کتاب فارسی ششم، ظرفیت اجرای چنین روش آموزشی را دارند. روان‌خوانی «پیاده و سوار» متنی است که برای اجرای این روش آموزش برگزیده شده است. هنگام اجرای این متن به روش ایفای نقش، مراحل و گام‌های زیر را مورد توجه قرار می‌دهیم.

گام نخست: مسئله را شناسایی می‌کنیم، آن را روشن می‌سازیم و بررسی می‌کنیم؛ مثلاً دشواری راه و خستگی، مسئله‌ای است که مرد بزاز با آن رو به روست.

گام دوم: شرکت‌کنندگان را برای اجرای نقش‌ها بر می‌گزینیم و نقش آنها را تحلیل می‌کنیم (در این متن از چهار شخصیت بهره می‌گیریم: راوی داستان، مرد پیاده (بزاز)، مرد سوار و خرگوش).
گام سوم: دانش‌آموزان را که به عنوان مشاهده‌گر هستند، آماده می‌کنیم و وظایف آنها را یادآور می‌شویم. (بیان شیوه ارزشیابی به صورت فردی و گروهی درباره شخصیت‌های داستان، پیام داستان و ... از پرسش‌هایی است که آنها پس از دیدن و شنیدن متن نمایش باید به آن پاسخ دهند).

گام چهارم: صحنه نمایش، اجرای نقش‌ها و سیر فعالیت‌ها را تنظیم می‌کنیم. پیاده و سوار در مرکز صحنه قرار می‌گیرند، راوی در گوشه‌ای از صحنه می‌ایستد و خواندن متن را آغاز می‌کند. پس از به پایان رسیدن متن مختص راوی، پیاده و سوار به اجرای (خواندن) متن مربوط به شخصیت خویش می‌پردازند.

گام پنجم: نمایش را اجرا می‌کنیم.

گام ششم: نمایش را مورد بحث و گفتگو قرار می‌دهیم و از دانش‌آموزان ارزشیابی گروهی و فردی به عمل می‌آوریم.

چنانچه امکان داشته باشد می‌توان پس از اجرای مرحله پنجم (اجرای نمایش)، نمایش را به گونه‌ای اجرا کرد که مرد سوار به خواسته خود دست یابد. آن‌گاه نمایش را از دیدگاه مخاطبان بررسی و تحلیل می‌کنیم.

پیام کلی داستان، تصمیم‌گیری عاقلانه، دوراندیشی و آینده‌نگری است. در این خصوص حضرت

علی (ع) می‌فرماید: عاقل‌ترین مردم کسی است که بیشتر در عاقبت کارهایش بیندیشد.

آثار آینده‌نگری از نگاه دین

- ۱ درست اندیشی؛
- ۲ آمادگی رویارویی با مشکلات؛
- ۳ پیشروی به سوی هدف؛
- ۴ آرامش خاطر.

آثار روان‌شناختی آینده‌نگری:

- ۱ ایجاد انگیزه؛
- ۲ هدفمندی؛
- ۳ هویت‌یابی؛
- ۴ استفاده از فرصت‌ها.

جلسه چهارم	
۳۵ دقیقه	املا
۱۵ دقیقه	تمرین خواندن (روان خوانی با رعایت لحن)

تمرین خواندن (روان خوانی با رعایت لحن): این شعر مناظره‌ای بین غنچه و گل است. در مناظره آنچه اتفاق می‌افتد رقابت کردن با یکدیگر است و بحث و گفتگو و پرسش و پاسخ. در این نوشته‌ها معمولاً لحن پرسش‌کننده محکم و گاهی به دور از خردگرایی است. در حالی که لحن پاسخ دهنده آرام و متین و توأم با خرد است. این گونه متن‌ها را می‌توان به شیوه «نقش‌آفرینی» اجرا نمود.

املا

از اهداف املا نویسی می‌توان به پرورش حافظه دیداری و تقویت حافظه کوتاه مدت اشاره کرد. همچنین می‌توان از اهدافی چون تقویت دقت و تمرکز در متن و تمرین، بازآموزی و دست‌ورزی در نوشتن نام برد.

جلسه پنجم	
فعالیت‌های نوشتاری (۲)	۳۰ دقیقه
ارزشیابی	۲۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۲): نگارش

فعالیت شماره دو، تصویر نویسی «عینی» و فعالیت شماره سه، تصویر نویسی «ذهنی» است. در تصویر نویسی عینی، هدف نوشتن درباره اجزا و عناصر تصویر است و لازمه‌اش خوب نوشتن، دقت در تصاویر، بررسی، خواندن و درک عناصر دیداری است. در واقع هر تصویر، بهانه بسیار مناسبی برای پویایی ذهن و سپس دست مایه‌ای برای نوشتن است. از هر تصویر، موضوعات فراوانی را می‌توان برگزید و درباره‌اش نوشت. مهم نیست که کدام بخش از تصویر را موضوع نوشتن قرار می‌دهیم. آنچه در این کار ارزش دارد، چگونگی بیان و درک و تفسیر ما از تصویر و قدرت پرورش موضوع است. تصویر نویسی ذهنی مرحله‌ای دشوارتر از تصویر نویسی عینی است، زیرا دانش‌آموزان باید ابتدا با بهره‌گیری از تخیل و تصور، موضوع را در ذهن خود پرورش دهند و در مرحله بعد به نگارش آن بپردازند.

جلسه ششم	
فعالیت‌های نوشتاری (۳)	۵۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۳): کارگاه نویسندگی

در این فعالیت، خلاصه نویسی، که از روش‌های مفید در تمرین نویسندگی است، معرفی می‌شود. اجرای این فعالیت به گزیده‌گویی و پرهیز از طولانی شدن بیهوده مطالب کمک می‌کند. هدف از خلاصه نویسی آن است که خواننده بدون صرف وقت بر روی جزئیات و نکات کم اهمیت متن، به منظور اصلی نویسنده پی ببرد.

جلسه هشتم	
درک متن	۳۰ دقیقه
هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

هنر و سرگرمی

همان گونه که می دانید در کتاب های فارسی از سه نوع خط نسخ یا خط خواندنی، خط تحریری یا خط نوشتنی و خط نستعلیق یا خط هنری استفاده شده است. در این فعالیت آنچه باید مورد توجه قرار گیرد تقلید دیداری و نوشتاری خط تحریری است. هدف اصلی این است که دانش آموزان در هنگام رونویسی، از راه تمرین و تکرار، مشق نظری آن را بیاموزند.

هدف اصلی این بخش توجه دانش آموزان به زیبانویسی است. همکاران محترم شایسته است در زمینه زیبانویسی، مهارت های لازم را کسب نمایند.

بخش دوم این فعالیت مربوط به یافتن رمز جدول است. در مورد یافتن رمز این جدول، نکته ضروری این است که وقتی دانش آموزان به سطر آخر جدول می رسند هنوز جدول کامل نشده است و برای ادامه شمارش باید به نقطه شروع برگردند.

رمز جدول : خنده یعنی اینکه دل ها زنده است.

جلسه نهم	
کارگاه درس پژوهی	۵۰ دقیقه

جلسه دهم	
املا ی پایانی	۵۰ دقیقه

املا ی پایانی

یافتن واژگانی که بار املا یی دارند از متن درس و یافتن واژه های هم خانواده برای آنها، هم در تقویت املا و هم در گسترش دامنه واژگان به دانش آموزان کمک می کند.

گاه می توان متن املا را به صورت پلی کپی در اختیار دانش آموزان قرار داد تا دانش آموزان واژه های نادرست را بیابند و شکل درست آن را بنویسند.